

Nr 198.

Av herr Bergh, om införande av ett stipendiesystem för att minska bristen på lärare vid vissa läroverk i övre Norrland.

Det torde numera få anses vara allmänt känt, att bristen på lärare i de allmänna läroverken och motsvarande läroanstalter allaredan är mycket besvärande och att läget ter sig ytterst ogynnsamt för framtiden. Läroverkens krisutredning har uppskattat nyrekryteringsbehovet till 5 300 intill år 1956, medan antalet nyexaminerade magistrar under tiden 1951—56 uppskattas till 1 500. Det kräves icke mycken eftertanke för att inse, vad det komme att betyda för vårt lands utveckling, om de allmänna läroverken icke skulle kunna fullgöra sin uppgift.

Även i en period av allmän brist på arbetskraft ligger det nära till hands att tänka sig botemedlet i ökade materiella förmåner, ehuru ju därigenom icke den totala tillgången ökas. Konkurrensen om arbetskraften måste uppenbarligen begränsas till de vitala avsnitten. Men dit höra uppenbarligen våra läroanstalter. Rent allmänt kan därför sägas, att läraryrkets relativa lönsamhet måste ökas, om man skall kunna undgå de allvarliga vådor, som följa av att läroverken icke förses med tillräcklig arbetskraft.

På grund av penningvärdeförsämringen och det stegrade skattetrycket har lönsamheten i stället minskat. Utbildningskostnaderna ha ökat, medan föräldrarnas möjlighet att ekonomiskt bistå sina barn vid universitet och högskolor minskat, skuldbördorna bli allt större och amorteringsmöjligheterna allt mindre. Att lärarrekryteringen icke motsvarar behovet är därför lätt förklarligt. Det är likaledes naturligt, att särskilt de norrländska läroverken råkat illa ut. I sitt betänkande den 20 februari 1951 redovisar läroverkens krisutredning läget sålunda (den angivna bristen avser hösten 1950 och uppges i procent av antalet veckotimmar i läroämnen):

	Övre och mel- lersta Norrland	Övriga landet
Högre allm. läroverk	15 %	4 %
Samrealskolor	30 %	10 %
Kommunala mellanskolor	47 %	22 %
Högre folkskolor	47 %	28 %

Till denna uppgift kan läggas, att man vid samtal med lärare vid de allmänna läroverken i övre Norrland får intryck av en alltmer tilltagande uppbrotsstämning.

Det är uppenbarligen nödvändigt att under avbidan på åtgärder, som äro ägnade att täcka den totala bristen i landet, tillse, att olägenheterna bli något så när jämnt fördelade. Skulle Norrland även i fortsättningen komma att befinna sig i sämre läge än landet i övrigt, riskerar man icke blott tillvaratagandet av de långt ifrån utnyttjade begåvningsreserverna i denna landsända, vilket med hänsyn till vår otillräckliga studentproduktion är ganska påkallat, utan också att föräldrar, som önska ge sina barn högre boklig bildning, flytta därifrån och att rekryteringen söderifrån äventyras. Vad detta skulle betyda är lätt att inse.

Som ett omedelbart verkande medel till en sådan utjämning torde förvisso ett icke för knappt tillmätt lönetillägg få anses. I en motion vid fjol-årets riksdag, nr 41 i första kammaren, framfördes därjämte ett annat uppslag. Där hemställdes, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning rörande de lämpligaste utformningen av ett stipendiesystem, avsett att minska bristen på lärare vid läroverk i övre Norrland och andra svårbesatta områden i landet. Liknande stipendier ha länge funnits inom folkskoleväsendet, där de avsett att stimulera rekryteringen till framför allt blivit mycket god. Motsvarande anordningar ha träffats för att förse Norrland med tandläkare och även för att skaffa finsk- eller lapsktalande präsfinsktalande områden i landet, och sedan de höjts häromåret, har effekterna. Anordningen inom folkskoleväsendet innebär i korthet, att vederbörande stipendiat förbinder sig att tjänstgöra inom anvisat område lika många år som han åtnjutit stipendium.

I sitt uttalande över denna motion anförde statsutskottet, att läroverkens krisutredning övervägt även frågan om ett stipendiesystem och att anledning därför icke förefanns att hemställa om en särskild utredning.

Krisutredningen synes emellertid ha ansett, att den sålunda ifrågasatta åtgärden avsåges få permanent karaktär och att den skulle kunna få effekt först på längre sikt. Utredningen gör nämligen följande uttalande i sitt betänkande den 20 februari 1951:

»Såsom tidigare nämnts, ha herrar Bergh och Ohlon för 1951 års riksdag framlagt en motion om införande av ett stipendiesystem för att minska bristen på lärare vid vissa läroverk i övre Norrland och andra mindre eftersökta landsdelar. Då de av motionärerna föreslagna åtgärderna avses få permanent karaktär och då de komma att ge effekt först på längre sikt, anser sig utredningen ej här böra gå närmare in på dem. Utredningen vill emellertid betyga sin livliga sympati för förslaget samt uttalar den förhoppningen, att om det realiserats stipendierna till en början tilldelas företrädesvis sådana studeranden, som kunna väntas relativt snart avlägga examen.»

Det förstnämnda antagandet, att en permanent anordning skulle avses, saknar täckning i motionen. Skulle rekryteringen om en del år bli tillfredsställande, saknas givetvis anledning att bibehålla en anordning, som avser

att råda bot på en krissituation. Tanken att ett stipendiesystem skulle ge effekt först på längre sikt motsäges i någon mån av utredningens egen rekommendation att till en början tilldela stipendier företrädesvis åt sådana, som relativt snart avlägga examen. Den särskilt mot slutet av studietiden tryckande skuldbördan hos ett stort antal studerande skulle sannolikt föranleda åtskilliga att med tillfredsställelse mottaga ett icke för ringa tillmätt stipendium mot förbindelse att någon tid tjänstgöra på anvisad ort. Man kan på den grund antaga, att effekten skulle visa sig inom få år. Vad det skulle betyda för en student att kunna minska sin upplåning med exempelvis 2 000 kronor per år är lätt att inse. Tillskottet bleve ju också praktiskt taget skattefritt.

Det är sålunda svårt att finna annat än att en utvidgning av vårt redan existerande stipendiesystem inom undervisningsväsendet på sätt ovan antytts borde allvarligt övervägas jämte andra av krisutredningen ifrågasatta åtgärder.

I ovisshet om huruvida detta uppslag kommer att upptagas i den proposition som är att förvänta till årets riksdag om åtgärder för att möta den akuta krisen inom våra läroverk föreslås fördenskull,

att riksdagen måtte under rubriken Gemensamma universitetsändamål för budgetåret 1952/53 anvisa ett reservationsanslag å 200 000 kronor att användas till stipendier å 2 000 kronor till sådana studerande vid våra universitet och högskolor som förbinda sig att under lika lång tid som stipendiet åtnjutits efter vunnit behörighet tjänstgöra som lärare vid allmänna läroverk, kommunala realskolor och högre folkskolor i övre Norrland samt att bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

Stockholm den 25 januari 1952.

Ragn. Bergh.
